

Bijbel

voor beginners

HET NIEUWE TESTAMENT MET EEN GIDS
VOOR JOUW GELOFSREIS

NBV21

Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap,
Haarlem/Antwerpen

Voorwoord

Je hebt een boek in handen dat al miljoenen mensen overal ter wereld hoop, inspiratie en een diepere verbondenheid met God heeft gebracht. Misschien heb je God net leren kennen en kun je niet wachten om meer over Hem te weten te komen. Misschien noem je jezelf al langer christen, maar blijft de Bijbel een ingewikkeld boek voor je. Of je bent gewoon benieuwd naar het verhaal van de Bijbel, omdat je wilt onderzoeken of het jou iets te zeggen heeft. In alle gevallen is deze uitgave voor jou!

De Bijbel is het mooiste, maar niet het makkelijkste boek van de wereld. Daarom zijn in deze uitgave vooral die teksten opgenomen die belangrijk zijn voor de basis van het christelijke geloof: de verhalen over Jezus en zijn eerste volgelingen. En we hebben er uitleg aan toegevoegd om je te helpen ontdekken wat de teksten toen betekenden en wat ze met jouw leven te maken hebben.

We wensen je toe dat de *Bijbel voor Beginners* je helpt om Jezus beter te leren kennen, het grote verhaal van de Bijbel te leren kennen en het met steeds meer vertrouwen aan jouw leven te verbinden!

Hoe zit de *Bijbel voor Beginners* in elkaar?

Aan het begin van de uitgave vind je algemene informatie over de Bijbel: wat voor soort boek is dit eigenlijk, hoe kun je de verschillende tekstsoorten die het bevat het beste lezen, en waarom is de Bijbel betrouwbaar?

Vervolgens is een beperkt aantal teksten uit het Oude Testament opgenomen. Hierin lees je over het begin van de wereld en over Gods bijzondere relatie met het volk van Israël. Die verhalen zijn belangrijk om Jezus en heel het Nieuwe Testament goed te begrijpen.

Aan het begin van elk boek uit het Oude Testament vind je een korte samenvatting van de inhoud en de betekenis van dat boek. Er zijn ook boeken weggelaten. Bijvoorbeeld 1 en 2 Kronieken, waarin de geschiedenis van Israël voor de tweede keer maar op een iets andere manier verteld wordt. En de meeste wetsteksten en profetenboeken, omdat

die tot de ingewikkeldste teksten van het Oude Testament horen en omdat er vrij veel herhaling in zit.

Het Nieuwe Testament, met daarin de verhalen over Jezus (evangelien) en zijn eerste volgelingen (Handelingen), de brieven die door leiders van de vroege kerk zijn geschreven, en de Openbaring van Johannes (een visioen om de gelovigen te bemoedigen) is wel volledig opgenomen.

Door de *Bijbel voor Beginners* lopen drie categorieën leesroutes:

- 1) de basis van het christelijke geloof
- 2) je eerste stappen als volgeling van Jezus
- 3) een spade dieper.

Elke leesroute neemt je in 3-5 stappen mee langs Bijbelteksten over het thema van de route. Achter in deze Bijbel staat een overzicht van de leesroutes, en bij elke leesroute staat aangegeven waar je de eerste stap kunt vinden. Aan het eind van elke stap staat het Bijbelgedeelte genoemd waarbij je de volgende stap kunt vinden.

Daarnaast vind je korte uitlegteksten over begrippen en gebruiken die voor de lezers van toen vanzelfsprekend waren. Bijvoorbeeld over regels rond de Joodse godsdienst of verhalen waar de mensen mee opgegroeid waren. Meestal wordt daarbij ook verwezen naar een tekst uit het Oude Testament. Sommige daarvan vind je voor in deze uitgave, andere kun je als je wilt opzoeken in een Bijbel waarin het volledige Oude Testament staat of op debijbel.nl.

Ten slotte zijn er themapagina's over een aantal grote vragen waar je tijdens het lezen tegenaan kunt lopen. Bijvoorbeeld over het kwaad in de wereld, en over onderwerpen waarover de Bijbel heel anders lijkt te denken dan onze cultuur.

Hoe gebruik je deze uitgave?

De meeste boeken lees je van voor naar achter, maar bij de Bijbel is dat niet per se de handigste manier. We geven je een paar tips, maar uiteindelijk kies je zelf wat het beste bij jou past.

Vind je het leuk om je echt te verdiepen in één Bijbelboek? Dan is een evangelie een goede plek om te beginnen. Bijvoorbeeld Het evangelie volgens Marcus (het oudste en kortste verhaal over Jezus) of Het evangelie volgens Johannes (een evangelie waarin met mooie beeldspraak wordt verteld over wie Jezus is en wat Hij betekent).

Hierna zou je de brief aan de Romeinen kunnen lezen. In deze brief legt de apostel Paulus uit wat het christelijke geloof eigenlijk inhoudt.

Een mooi vervolg is het boek *Handelingen*, waarin je leest hoe het goede nieuws over Jezus zich steeds verder over de wereld verspreidt.

Lees je liever meer thematisch? Dan kun je de leesroutes als uitgangspunt nemen. Achter in deze uitgave vind je een overzicht van alle onderwerpen en stappen.

De teksten uit het Oude Testament die in de *Bijbel voor Beginners* zijn opgenomen, kun je ook op verschillende manieren lezen. Je kunt ervoor kiezen om het Oude Testament er alleen bij te pakken als hier in het Nieuwe Testament naar verwezen wordt.

Maar het is ook de moeite waard om de opgenomen verhalen uit Genesis tot en met Nehemia in hun geheel te lezen. Ze helpen je om de geschiedenis van het volk van Israël te begrijpen – het volk waar Jezus bij hoorde. De teksten van de profeten Jesaja en Jeremia laten iets zien van de hoop en verwachting van de mensen, dat God een redder zou sturen en zichzelf op een nieuwe manier aan zijn volk zou verbinden. Christenen zien in die redder Jezus.

De psalmen kun je beter niet achter elkaar door lezen, maar als je wilt bidden, vind je hier woorden voor allerlei situaties en emoties die in een mensenleven kunnen langskomen.

Inhoud

Over de Bijbel

Waarom is de Bijbel de basis van het christelijke geloof?	8
Hoe zit de Bijbel in elkaar?	8
Wie heeft de Bijbel geschreven?	9
Waarom zijn er zoveel vertalingen?	10
Wat voor soort teksten bevat de Bijbel, en hoe kun je die het beste lezen?	10
Is de Bijbel waar?	13
Hoe geef ik Bijbellezen een grotere plek in mijn leven?	15
Leeswijzer	16

Teksten uit het Oude Testament

Teksten uit Genesis (Gen.)	19
Teksten uit Exodus (Ex.)	60
Teksten uit Leviticus (Lev.)	84
Teksten uit Numeri (Num.)	87
Teksten uit Deuteronomium (Deut.)	91
Teksten uit Jozua (Joz.)	95
Teksten uit Rechters (Recht.)	99
Teksten uit Ruth (Ruth)	101
Teksten uit 1 Samuel (1 Sam.)	105
Teksten uit 2 Samuel (2 Sam.)	114
Teksten uit 1 Koningen (1 Kon.)	116
Teksten uit 2 Koningen (2 Kon.)	125
Teksten uit Ezra (Ezra)	128
Teksten uit Nehemia (Neh.)	129
Teksten uit Psalmen (Ps.)	130
Teksten uit Spreuken (Spr.)	162
Teksten uit Prediker (Pred.)	164
Teksten uit Jesaja (Jes.)	165
Teksten uit Jeremia (Jer.)	190
Teksten uit Daniël (Dan.)	196
Teksten uit Hosea (Hos.)	201
Teksten uit Joël (Joël)	202
Teksten uit Jona (Jona)	205
Teksten uit Micha (Micha)	208
Teksten uit Maleachi (Mal.)	212

Het Nieuwe Testament

Het evangelie volgens Matteüs (Mat.)	217
Het evangelie volgens Marcus (Marc.)	265
Het evangelie volgens Lucas (Luc.)	295

Het evangelie volgens Johannes (Joh.)	348
De handelingen van de apostelen (Hand.)	386
De brief aan de Romeinen (Rom.)	434
De eerste brief aan de Korintiërs (1 Kor.)	455
De tweede brief aan de Korintiërs (2 Kor.)	476
De brief aan de Galaten (Gal.)	488
De brief aan de Efeziërs (Ef.)	495
De brief aan de Filippenzen (Filip.)	503
De brief aan de Kolossenzen (Kol.)	509
De eerste brief aan de Tessalonicenzen (1 Tes.)	514
De tweede brief aan de Tessalonicenzen (2 Tes.)	518
De eerste brief aan Timoteüs (1 Tim.)	521
De tweede brief aan Timoteüs (2 Tim.)	527
De brief aan Titus (Tit.)	531
De brief aan Filemon (Filem.)	534
De brief aan de Hebreëen (Hebr.)	536
De brief van Jakobus (Jak.)	552
De eerste brief van Petrus (1 Petr.)	559
De tweede brief van Petrus (2 Petr.)	567
De eerste brief van Johannes (1 Joh.)	571
De tweede brief van Johannes (2 Joh.)	577
De derde brief van Johannes (3 Joh.)	578
De brief van Judas (Judas)	579
Openbaring van Johannes (Op.)	581

Overzicht leesroutes	603
---------------------------------------	------------

Thema's

Als God goed is, waarom is er dan zoveel kwaad?	604
De Bijbel en onze cultuur	606
De Bijbel schrijft vaak over geweld; hoe zit dat als God liefde is?	608
Hoe zit het met mensen die nooit over Jezus hebben gehoord?	610

Waar kan ik lezen over ...?	612
--	------------

Overzicht leesroutes

Leesroute

Eerste stap

De basis van het christelijke geloof

De duivel	Lucas 4:1-13 (p. 304)
De wederkomst van Jezus	1 Petrus 1:3-5 (p. 559)
Geestelijke wereld	Openbaring 5:11-13 (p. 585)
Geloof en daden	Lucas 10:25-37 (p. 319)
Gerechtigheid	Micha 6:1-8 (p. 210)
Gods nieuwe wereld	Openbaring 21:1-4 (p. 598)
Hemel, hel en leven na de dood	Johannes 6:37-40 (p. 359)
Hoop	Hebreeëen 6:13-20 (p. 541)
Liefde	Psalms 136 (p. 159)
Mens en schepping	Genesis 1:26-30 (p. 20)
Vergeving	Lucas 15:11-32 (p. 329)
Vrede	Johannes 14:27 (p. 375)
Vreugde	Johannes 15:9-11 (p. 376)
Wie is de heilige Geest?	Genesis 2:7 (p. 21)
Wie is God?	Genesis 1:1-5 (p. 19)
Wie is Jezus?	Lucas 2:1-21 (p. 299)
Zonde	Genesis 2:15-3:24 (p. 22)

Je eerste stappen als volgeling van Jezus

Bidden	Matteüs 6:7-15 (p. 225)
De kerk	Handelingen 2:41-47 (p. 390)
Discipelschap	Matteüs 4:18-22 (p. 221)
Omgaan met geld en bezit	1 Timoteüs 6:7-10 (p. 525)
Omgaan met tegenslag	Johannes 9:1-7 (p. 364)
Omgaan met verleiding	1 Petrus 4:1-5 (p. 564)
Bijbelstudie	Psalms 1 (p. 130)
Gods stem verstaan	Lucas 11:2-4 (p. 320)
Christelijke feesten	Lucas 1:26-38 (p. 297)

Een spade dieper

Identiteit in Christus	Psalms 8 (p. 133)
Christen zijn op je werk	Lucas 5:1-11 (p. 307)
Getuigen	Matteüs 5:14-16 (p. 223)
Prioriteiten	Filippenzen 3:5-14 (p. 505)
Relaties	Genesis 2:18 (p. 23)

Het evangelie volgens Lucas

Het eerste boek van Lucas

Twee dingen vallen op in Het evangelie volgens Lucas: God houdt veel van mensen die arm zijn en aan de rand van de samenleving staan, en de heilige Geest is Gods geschenk voor iedereen die erom vraagt. Lucas herhaalt heel wat elementen uit Marcus en Matteüs, maar dit evangelie bevat ook verhalen ('gelijkenissen') die in geen enkel ander evangelie te vinden zijn, zoals dat van de barmhartige Samaritaan (10:25-37) en de vader en zijn twee zonen (15:11-32). De auteur van dit evangelie is ook de auteur van Handelingen.

Proloog

1 Nadat reeds velen zich tot taak hebben gesteld om verslag te doen van de gebeurtenissen die zich in ons mid-den hebben voltrokken, ² en die ons zijn overgeleverd door degenen die vanaf het begin ooggetuigen zijn geweest en diena-ren van het Woord zijn geworden, ³ leek het ook mij goed om alles van de aan-vang af nauwkeurig na te gaan en deze gebeurtenissen in ordelijke vorm voor u, hooggeachte Theofilus, op schrift te stellen, ⁴ om u te overtuigen van de be-trouwbaarheid van de zaken waarin u onderricht bent.

Aankondiging van de geboorte van Johannes

⁵ Toen Herodes koning van Judea was, leefde er een priester die Zacharias heet-te en tot de priesterafdeling van Abia be-hoorde. Zijn vrouw, Elisabet, stamde af van Aäron. ⁶ Beiden waren rechtvaardig in Gods ogen en leidden een onberispelij-k leven, geheel volgens de geboden en wetten van de Heer. ⁷ Ze hadden geen kinderen, want Elisabet was onvrucht-baar, en beiden waren al op leeftijd.

⁸ Toen de afdeling van Zacharias aan de beurt was om de priesterdienst

te vervullen, ⁹ werd er volgens het ge-bruik van de priesters geloot en werd Zacharias aangewezen om het reukof-fer op te dragen in het heiligdom van de Heer. ¹⁰ De samengestroomde men-igte bleef buiten staan bidden terwijl het offer werd gebracht. ¹¹ Opeens ver-scheen hem een engel van de Heer, die aan de rechterkant van het reukofferal-taar stond. ¹² Zacharias schrok hevig bij het zien van de engel en hij werd door angst overvallen. ¹³ Maar de engel zei tegen hem: 'Wees niet bang, Zacharias, je gebed is verhoord: je vrouw Elisabet zal je een zoon baren, en je moet hem Johannes noemen. ¹⁴ Vreugde en blijd-schap zullen je ten deel vallen, en velen zullen zich over zijn geboorte verheugen. ¹⁵ Hij zal groot zijn in de ogen van de Heer, en wijn of bier zal hij niet drin-ken. Hij zal vervuld worden van de heilige Geest terwijl hij nog in de schoot van zijn moeder is, ¹⁶ en hij zal velen uit het volk van Israël naar de Heer, hun God, terugbrengen. ¹⁷ Hij zal voor Hem uit gaan met de geest en de kracht van Elia, om ouders met hun kinderen te verzoe-nen en om van zondaars rechtvaardigen te maken, en zo zal hij voor de Heer een volk gereedmaken.'

¹⁸ Zacharias vroeg aan de engel: ‘Hoe kan ik weten of dat waar is? Ik ben immers een oude man en ook mijn vrouw is al op leeftijd.’ ¹⁹ De engel antwoordde: ‘Ik ben Gabriël, die altijd in Gods nabijheid is, en ik ben uitgezonden om je dit goede nieuws te brengen. ²⁰ Maar omdat je geen geloof hebt gehecht aan mijn woorden, die op de voorbestemde tijd in vervulling zullen gaan, zul je stom zijn en niet kunnen spreken tot de dag waarop dit alles gaat gebeuren.’

²¹ De menigte stond buiten op Zacharias te wachten, en de mensen vroegen zich af waarom hij zo lang in het heiligdom bleef. ²² Maar toen hij naar buiten kwam, kon hij niets tegen hen zeggen. Ze begrepen dat hij in het heiligdom een visioen had gezien; hij maakte gebaren tegen hen, maar spreken kon hij niet. ²³ Toen zijn tempeldienst voorbij was, ging hij terug naar huis.

²⁴ Korte tijd later werd zijn vrouw Elisabet zwanger. Ze leefde vijf maanden lang in afzondering en zei bij zichzelf: ²⁵ De Heer heeft zich mijn lot aangetrokken. Hij heeft dit voor mij gedaan opdat de mensen me niet langer verachten.

Aankondiging van de geboorte van Jezus

²⁶ In de zesde maand zond God de engel Gabriël naar de stad Nazaret in Galilea, ²⁷ naar een meisje dat was uitgehuwelijkt aan een man die Jozef heette, een afstameling van David. Ze heette Maria en ze was nog maagd. ²⁸ Gabriël ging haar huis binnen en zei: ‘Gegroet Maria, je bent begenadigd, de Heer is met je.’ ²⁹ Ze schrok hevig bij het horen van zijn woorden en vroeg zich af wat die begroeting te betekenen had. ³⁰ Maar de engel zei tegen haar: ‘Wees niet bang, Maria, God heeft je zijn gunst geschonken. ³¹ Luister, je zult zwanger worden en een zoon baren, en je moet Hem Jezus noemen. ³² Hij zal een groot man worden en Zoon van de Allerhoogste worden genoemd, en God, de Heer, zal Hem de troon van zijn vader David geven. ³³ Tot in eeuwigheid zal Hij koning zijn over het volk van Jakob, en aan zijn koningschap zal geen einde komen.’

³⁴ Maria vroeg aan de engel: ‘Hoe zal dat gebeuren? Ik heb immers nog geen gemeenschap met een man.’ ³⁵ De engel antwoordde: ‘De heilige Geest zal over je komen en de kracht van de Allerhoogste

1:27 Mat. 1:18 1:31 Jes. 7:14; Mat. 1:21 1:33 Jes. 9:6; Dan. 7:14

2. Engelen als boodschappers

LUCAS 1:5-25

Het Hebreeuwse woord voor engel betekent boodschapper. In de Bijbel lezen we hoe engelen boodschappen van God doorgeven aan mensen.

In vers 11 verschijnt de engel Gabriël aan Zacharias. Gabriël vertelt hem dat hij een zoon zal krijgen, Johannes. Dat wordt Johannes de Doper, die de mensen voorbereidt op de komst van Jezus. Niet veel later verschijnt Gabriël aan Maria en vertelt haar dat zij ook een zoon zal krijgen, Jezus. De aanwezigheid van Gabriël maakt veel indruk op Zacharias en Maria. Het moet voor hen heel bijzonder zijn om uit het niets een engel te zien verschijnen. De engel maakt duidelijk dat hij een boodschap van God komt brengen en dat Zacharias en Maria niet bang hoeven te zijn.

Engelen blijven tijdens heel het aardse leven van Jezus een belangrijke rol spelen. Zo zorgen ze voor Jezus als Hij in de woestijn is (Marcus 1:13), geven ze Jezus kracht als Hij in Getsemane bidt (Lucas 22:43) en zijn ze de boodschappers die vertellen dat Jezus is opgestaan (Lucas 24:4-7).

- *Zou jij weleens willen dat God via een engel tot jou zou spreken? Ook als dat je leven een heel andere wending zou geven?*

zal je als een schaduw overdekken. Daarom zal het kind dat geboren wordt, heilig worden genoemd en Zoon van God.³⁶ Luister, ook je familielid Elisabet is zwanger van een zoon, ondanks haar hoge leeftijd. Ze is nu, ook al hield men haar voor onvruchtbaar, in de zesde maand van haar zwangerschap,³⁷ want voor God is niets onmogelijk.³⁸ Maria zei: 'De Heer wil ik dienen: laat er met mij gebeuren wat u hebt gezegd.' Daarna liet de engel haar weer alleen.

Maria en Elisabet

³⁹ Kort daarop reisde Maria in grote haast naar het bergland, naar een stad in Juda, ⁴⁰ waar ze het huis van Zacharias binnenging en Elisabet begroette. ⁴¹ Toen Elisabet de groet van Maria hoorde, sprong het kind op in haar schoot; ze werd vervuld van de heilige Geest ⁴² en riep luid: 'De meest gezegende ben je van alle vrouwen, en gezegend is de vrucht van je schoot! ⁴³ Wie ben ik dat de moeder

van mijn Heer naar mij toe komt?' ⁴⁴ Toen ik je groet hoorde, sprong het kind van vreugde op in mijn schoot. ⁴⁵ Gelukkig is zij die geloofd heeft dat de woorden van de Heer in vervulling zullen gaan.'

⁴⁶ Maria zei:

'Mijn ziel prijst en looft de Heer,

⁴⁷ mijn hart juicht om God, mijn redder:

⁴⁸ Hij heeft oog gehad voor mij, zijn minste dienares.

Alle geslachten zullen mij voortaan gelukkig prijzen,

⁴⁹ ja, grote dingen heeft de Machtige voor mij gedaan, heilig is zijn naam.

⁵⁰ Barmhartig is Hij, van geslacht op geslacht, voor al wie Hem vereert.

⁵¹ Hij toont zijn macht en de kracht van zijn arm en drijft uiteen wie zich verheven wanen,

1:37 Gen. 18:14 1:42 Recht. 5:24 1:46-55 1 Sam. 2:11-10 1:48 Gen. 30:13; 1 Sam. 1:11 1:50 Ps. 103:17

1. Advent

LUCAS 1:26-38

Vanaf wanneer zet jij kerstmuziek op? Christenen bereiden zich zo'n vier weken van tevoren al voor op Kerst. Dit noem je de adventsperiode. Het woord 'advent' komt van het Latijnse woord *adventus*. Dat betekent: komst. Advent is de periode waarin mensen zich voorbereiden op de komst van Jezus. Zijn geboorte dus, maar tegelijk zien ze uit naar het moment dat Jezus terugkomt om Gods nieuwe wereld voorgoed te vestigen.

Advent is geen Bijbels feest. Er staan dan ook nergens in de Bijbel verhalen of regels over deze periode. Vanaf wanneer mensen advent gingen vieren, weten we ook niet precies. Er zijn wel verschillende tradities die je ziet rondom advent.

Allereerst steken veel mensen elke week op zondag een extra kaars aan. Die kaarsen staan dan vaak in een krans met groen: de adventskrans. Daarnaast zie je in veel kerken de kleur paars. Dat is de kleur van bezinning, net als in de veertigdagentijd, de tijd voor Pasen. Je staat dan stil bij wat écht belangrijk is en vraagt je af of je leeft zoals God het wil. Alleen op de derde zondag wordt soms de kleur roze gebruikt. Dat is omdat dan de kleur wit, die bij Kerst hoort, al een beetje 'doorbreekt'.

Verder gebruiken steeds meer mensen in deze tijd thuis een adventskalender. Dat kan een soort dagboekje zijn, met een overdenking of Bijbeltekst. En wist je dat advent oorspronkelijk een vastentijd is? Er zijn nu niet veel mensen meer die vasten met advent, maar het kerstdiner (waarmee oorspronkelijk de vastentijd afgelopen was) vieren we nog wel graag.

► *Hoe denk je dat advent kan helpen om bewuster toe te leven naar Kerst?*

52 heersers stoot Hij van hun troon en wie gering is geeft Hij aanzien.
 53 Wie honger heeft overlaadt Hij met gaven, maar rijken stuurt Hij weg met lege handen.
 54-55 Hij trekt zich het lot aan van Israël, zijn dienaar, zoals Hij aan onze voorouders heeft beloofd: Hij herinnert zich zijn barmhartigheid jegens Abraham en zijn nageslacht, tot in eeuwigheid.’
 56 Maria bleef ongeveer drie maanden bij haar, en ging toen terug naar huis.

De geboorte van Johannes

57 Toen de dag van haar bevalling was aangebroken, bracht Elisabet een zoon ter wereld. 58 Haar buren en verwanten hoorden hoe barmhartig de Heer voor haar was geweest, en ze verheugden zich samen met haar. 59 Op de achtste dag kwamen ze het kind besnijden, en ze wilden het Zacharias noemen, naar zijn vader. 60 Maar zijn moeder zei: ‘Nee, Johannes zal hij heten!’ 61 Ze zeiden tegen haar: ‘Er is niemand in je familie die zo heet.’ 62 Ze beduidden zijn vader te laten weten hoe hij het kind wilde noemen. 63 Hij vroeg om een schrijftablet en schreef erop: ‘Johannes is zijn naam.’ Iedereen was verbaasd. 64 En meteen werd zijn tong losgemaakt en zijn mond geopend, en hij begon te spreken en God te loven. 65 Alle omwonenden waren diep onder de indruk, en in heel het bergland van Judea werden deze gebeurtenissen besproken. 66 Ieder die het hoorde bleef erover nadenken en vroeg zich af: Hoe zal het verdergaan met dit kind? Want de hand van de Heer steunde hem.

67 Zijn vader Zacharias werd vervuld van de heilige Geest en sprak deze profetie:

68 ‘Geprezen zij de Heer, de God van Israël, Hij heeft zich over zijn volk ontfermd en het verlost.
 69 Een reddende kracht heeft Hij voor ons opgewekt uit het huis van David, zijn dienaar,
 70 zoals Hij van oudsher heeft beloofd bij monde van zijn heilige profeten:
 71 bevrijding uit de hand van onze vijanden, uit de greep van allen die ons haten.
 72 Zo toont Hij zich barmhartig jegens onze voorouders en herinnert Hij zich zijn heilig verbond:
 73 de eed die Hij gezworen had aan Abraham, onze vader,
 74 dat wij, bevrijd van onze vijanden en vrij van angst, Hem dienen zouden,
 75 oprecht en toegewijd, ons leven lang.
 76 En jij, mijn kind, jij zult genoemd worden: profeet van de Allerhoogste, want voor de Heer zul je uit gaan om de weg voor Hem gereed te maken,
 77 en om zijn volk bekend te maken met hun redding door de vergeving van hun zonden.
 78 Dankzij de liefdevolle barmhartigheid van onze God zal het stralende licht uit de hemel zich over ons ontfermen
 79 en schijnen over allen die in duisternis verkeren, in de schaduw van de dood, zodat we onze voeten kunnen zetten op de weg van de vrede.’

⁸⁰ Het kind groeide op en werd gesterkt door de Geest. Johannes leefde in de woestijn tot de dag aanbrak waarop hij zich kenbaar maakte aan het volk van Israël.

De geboorte van Jezus

2 In die tijd kondigde keizer Augustus een decreet af dat alle inwoners van het rijk zich moesten laten inschrijven. ² Deze eerste volkstelling vond plaats tijdens het bewind van Quirinius over Syrië. ³ Iedereen ging op weg om zich te laten inschrijven, ieder naar de plaats waar hij vandaan kwam. ⁴⁻⁵ Ook Jozef ging op weg om zich te laten inschrijven. Samen met Maria, zijn aanstaande vrouw, die zwanger was, reisde hij van de stad Nazaret in Galilea naar Judea, naar de stad van David die Betlehem heet, aangezien hij van David afstamde. ⁶ Terwijl ze daar waren, brak de dag van haar bevalling aan, ⁷ en ze bracht een zoon ter wereld, haar eerstgeborene. Ze wikkeld Hem in doeken en legde Hem in een

voederbak, omdat er voor hen geen plaats was in het gastenverblijf.

⁸ Niet ver daarvandaan brachten herders de nacht door in het veld, ze hielden de wacht bij hun kudde. ⁹ Opeens stond er een engel van de Heer bij hen en werden ze omgeven door de stralende luister van de Heer, zodat ze hevig schrokken. ¹⁰ De engel zei tegen hen: 'Wees niet bang, want ik kom jullie goed nieuws brengen dat grote vreugde betekent voor heel het volk: ¹¹ vandaag is in de stad van David jullie redder geboren. Hij is de messias, de Heer. ¹² Dit zal voor jullie het teken zijn: jullie zullen een pasgeboren kind vinden dat in doeken gewikkeld in een voederbak ligt.' ¹³ En plotseling voegde zich bij de engel een groot hemels leger dat God prees met de woorden:

¹⁴ 'Eer aan God in de hoogste hemel en vrede op aarde voor de mensen die Hij liefheeft.'

¹⁵ Toen de engelen waren teruggegaan naar de hemel, zeiden de herders tegen

2:4-7 Mat. 1:18-25 2:11 Hand. 2:36; Filip. 3:20 2:14 Jes. 6:3; Luc. 19:38

2:11 *de messias* – Zie de noot bij Mat. 2:4.

2:14 *en vrede op aarde voor de mensen die Hij liefheeft* – In latere handschriften staat: 'en vrede op aarde; Hij vindt vreugde in de mensen'.

1. Geboorte

LUCAS 2:1-21

Elk jaar wordt de geboorte van Jezus over de hele wereld gevierd. Zelfs veel niet-christenen zijn dol op het verhaal over Maria, Jozef en de schattige baby in de kribbe. Het verhaal dat Lucas vertelt is echter veel minder romantisch of idyllisch dan je zou denken. Hij beschrijft de rauwe werkelijkheid van de wereld waarin Jezus wordt geboren. Het is een wereld waarin een verre keizer kan besluiten zijn onderdanen als vee te verplaatsen, zelfs zwangere vrouwen die binnenkort moeten bevallen. Een wereld waarin geen plaats is voor vermoeide reizigers, en waarin een jonge moeder een geïmproviseerd bed voor haar pasgeboren zoon moet maken door die in een vuile voederbak voor dieren te leggen.

Lucas laat echter ook zien dat de echte macht niet bij keizers en herbergiers ligt. Buiten, op het veld – niet in Rome en niet in Jeruzalem – verkondigen engelen de geboorte van de verlosser aan de herders die daar de wacht houden. Zij zijn degenen voor wie Jezus in de eerste plaats is gekomen: mensen die weten dat niet alles in orde is in de wereld. Dit zijn mensen die zich niet bedreigd voelen door deze koning (zoals Herodes, Matteus 2:1-12), maar blij zijn bij het vooruitzicht van een verlosser.

- ▶ Was jij bekend met de rauwe omstandigheden van Jezus' geboorte?
- ▶ Verandert dit hoe je naar Kerst kijkt? Zo ja, hoe dan?

elkaar: 'Laten we naar Betlehem gaan om met eigen ogen te zien wat er gebeurd is en wat de Heer ons bekend heeft gemaakt.' ¹⁶ Ze gingen meteen op weg, en troffen Maria aan en Jozef en het kind dat in de voederbak lag. ¹⁷ Toen ze het zagen, vertelden ze wat hun over het kind was gezegd. ¹⁸ Allen die het hoorden stonden verbaasd over wat de herders tegen hen zeiden, ¹⁹ maar Maria bewaarde al deze woorden in haar hart en bleef erover nadenken. ²⁰ De herders gingen terug, terwijl ze God loofden en prezen om alles wat ze gehoord en gezien hadden, precies zoals het hun was gezegd.

²¹ Toen er acht dagen verstreken waren en Hij besneden zou worden, kreeg Hij de naam Jezus, die de engel had genoemd nog voordat Hij in de schoot van zijn moeder was ontvangen.

De toewijding van Jezus in de tempel

²² Toen de tijd van hun onreinheid volgens de wet van Mozes ten einde was, brachten ze Hem naar Jeruzalem om Hem aan de Heer aan te bieden, ²³ zoals is voorgeschreven in de wet van de Heer: 'Elke eerstgeboren zoon moet aan de Heer worden toegewijd.' ²⁴ Ook wilden

ze het offer brengen dat de wet van de Heer voorschrijft: een koppel tortelduiven of twee jonge gewone duiven.

²⁵ Er woonde toen in Jeruzalem een zekere Simeon. Hij was een rechtvaardig en vroom man, die uitzag naar de tijd dat God Israël vertroosting zou schenken, en de heilige Geest rustte op hem. ²⁶ Het was hem door de heilige Geest geopenbaard dat hij niet zou sterven voordat hij de messias van de Heer zou hebben gezien. ²⁷ Gedreven door de Geest kwam hij naar de tempel, en toen Jezus' ouders hun kind daar binnenbrachten om met Hem te doen wat volgens de wet gebruikelijk is, ²⁸ nam hij het in zijn armen en loofde hij God met de woorden:

²⁹ 'Nu laat U, Heer, uw dienaar in vrede heengaan, zoals U hebt beloofd.

³⁰ Want met eigen ogen heb ik de redding gezien

³¹ die U bewerkt hebt ten overstaan van alle volken:

³² een licht dat geopenbaard wordt aan de heidenen

en dat tot eer strekt van Israël, uw volk.'

2:21 Luc. 1:31 2:23 Ex. 13:2,12 2:30-31 Jes. 52:10 2:32 Jes. 40:5; 42:6; Hand. 13:47

3. Simeon en Hanna

LUCAS 2:25-40

Jozef en Maria nemen Jezus mee naar de tempel om daar een offer aan God te brengen. In de tempel komen ze Simeon tegen. Simeon wacht al zijn hele leven op de redding van Israël. In het Oude Testament zijn veel beloften te vinden die zeggen dat Israël bevrijd zal worden. Simeon kende deze verhalen goed. In die tijd was Israël bezet door de Romeinen. Sommige groepen hoopten dat God een redder zou sturen die de Romeinen zou weggagen en koning van het land zou worden. Maar door de heilige Geest herkent Simeon Jezus als de ware redder van alle volken, van alle mensen op de wereld. Gods belofte komt uit, veel mooier dan iemand had durven hopen!

Hanna bevestigt wat Simeon zegt en vertelt iedereen die hoopt op bevrijding over Jezus. Heel zijn leven lang begrijpen mensen niet wie Jezus echt is. De mensen hopen al zo lang op een sterke koning die hen bevrijdt dat ze niet zien dat God een ander plan met Jezus heeft. Gods plan is beter dan wat wij zelf kunnen bedenken. Hij heeft de wereld een belofte van hoop gedaan (Matteüs 12:21) en God houdt zich altijd aan zijn woord.

► Sta jij ervoor open dat God andere dingen doet dan waar jij op hoopt?

³³ Zijn vader en moeder waren verbaasd over wat er over Hem werd gezegd. ³⁴ Simeon zegende hen en zei tegen Maria, zijn moeder: ‘Weet wel dat velen in Israël vanwege Hem ten val zullen komen of juist zullen opstaan. Hij zal een teken zijn dat weersproken wordt, ³⁵ en zelf zult u als door een zwaard doorstoken worden. Zo zal de gezondheid van velen aan het licht komen.’

³⁶ Er was daar ook een profetes, Hanna, de dochter van Fanuel, uit de stam Aser. Ze was hoogbejaard; vanaf haar huwbare leeftijd had ze zeven jaar met haar man geleefd, ³⁷ en ze was nu al vierentachtig jaar weduwe. Ze was altijd in de tempel, waar ze God dag en nacht diende met vasten en bidden. ³⁸ Op dat moment kwam ze naar hen toe, bracht hulde aan God en sprak over het kind met allen die uitzagen naar de bevrijding van Jeruzalem.

³⁹ Toen ze alles overeenkomstig de wet van de Heer hadden gedaan, keerden ze terug naar Galilea, naar hun woonplaats Nazaret. ⁴⁰ Het kind groeide op, werd sterk en was vervuld van wijsheid; Gods genade rustte op Hem.

De twaalfjarige Jezus in de tempel

⁴¹ Zijn ouders gingen jaarlijks voor het pesachfeest naar Jeruzalem. ⁴² Toen Hij twaalf jaar was, maakten ze weer hun gebruikelijke pelgrimstocht. ⁴³ Na afloop van het feest vertrokken ze naar huis, maar Jezus bleef in Jeruzalem achter zonder dat zijn ouders het wisten. ⁴⁴ In de veronderstelling dat Hij zich bij het reisgezelschap bevond, reisden ze een hele dag voordat ze Hem overal onder hun verwanten en bekenden begonnen te zoeken. ⁴⁵ Toen ze Hem niet vonden, keerden ze terug naar Jeruzalem om Hem daar te zoeken. ⁴⁶ Na drie dagen

vonden ze Hem in de tempel, waar Hij tussen de leraren zat, terwijl Hij naar hen luisterde en hun vragen stelde. ⁴⁷ Allen die Hem hoorden stonden versteld van zijn inzicht en zijn antwoorden. ⁴⁸ Toen zijn ouders Hem zagen, waren ze ontzet, en zijn moeder zei tegen Hem: ‘Kind, wat heb Je ons aangedaan? Je vader en ik hebben met angst in het hart naar Je gezocht.’ ⁴⁹ Maar Hij zei tegen hen: ‘Waarom hebt u naar Me gezocht? Wist u niet dat Ik in het huis van mijn Vader moest zijn?’ ⁵⁰ Maar ze begrepen niet wat Hij tegen hen zei. ⁵¹ Hij reisde met hen terug naar Nazaret en was hun gehoorzaam. Zijn moeder bewaarde alles wat er met Hem gebeurd was in haar hart. ⁵² Jezus groeide verder op en zijn wijsheid nam nog toe. Hij kwam steeds meer in de gunst bij God en de mensen.

Optreden van Johannes

3 In het vijftiende jaar van de regering van keizer Tiberius, toen Pontius Pilatus Judea bestuurde, en Herodes tetrarch was over Galilea, zijn broer Filippus over het gebied van Iturea en Trachonitis, en Lysanias over Abilene, ² en toen Annas en Kajafas hogepriester waren, richtte God zich in de woestijn tot Johannes, de zoon van Zacharias. ³ Daar ging Johannes in de omgeving van de Jordaan verkondigen dat de mensen zich moesten laten dopen en tot inkeer moesten komen, om vergeving van zonden te krijgen, ⁴ zoals geschreven staat in het boek met de uitspraken van de profeet Jesaja:

‘Een stem roept in de woestijn:

‘Maak de weg van de Heer gereed, maak recht zijn paden!

⁵ Iedere kloof zal worden gedicht, elke berg en heuvel geslecht,

2:39 Mat. 2:23 2:41 Ex. 12:1-27 2:52 1 Sam. 2:26; Spr. 3:4 3:1-20 Mat. 3:1-12; Marc. 1:1-8; Joh. 1:6-8 3:3 Luc. 1:77; Hand. 10:37; 13:24; Hand. 19:4 3:4-6 Jes. 40:3-5

2:33 *Zijn vader en moeder* – In latere handschriften staat: ‘Jozef en zijn moeder’.

2:37 *en ze was nu al vierentachtig jaar weduwe* – Ook mogelijk is de vertaling: ‘en ze was nu al vierentachtig jaar oud’.

2:43 *zijn ouders* – In latere handschriften staat: ‘Jozef en zijn moeder’.

kromme wegen recht gemaakt,
hobbelige wegen geëffend;

⁶ en al wat leeft zal zien hoe God redding brengt.”

⁷ Johannes zei tegen de mensen die massaal uitliepen om zich door hem te laten dopen: ‘Addergebroed, wie heeft jullie wijsgemaakt dat je het komende oordeel kunt ontlopen?’ ⁸ Breng vruchten voort die tonen dat jullie tot inkeer gekomen zijn, en zeg niet meteen bij jezelf: Wij hebben Abraham als vader. Want ik zeg jullie: God kan uit deze stenen kinderen van Abraham verwekken! ⁹ Ja, de bijl ligt al aan de wortel van de boom: iedere boom die geen goede vruchten voortbrengt, wordt omgehakt en in het vuur geworpen.’

¹⁰ De mensen vroegen hem: ‘Wat moeten we dan doen?’ ¹¹ Hij antwoordde: ‘Wie twee stel onderkieren heeft, moet delen met wie er geen heeft, en wie eten heeft moet hetzelfde doen.’ ¹² Er kwamen ook tollenaars om zich te laten dopen, en die vroegen hem: ‘Meester, wat moeten wij doen?’ ¹³ Hij zei tegen hen: ‘Vorder niet meer dan wat jullie is opgedragen.’ ¹⁴ Ook soldaten kwamen hem vragen: ‘En wij, wat moeten wij doen?’ Tegen hen zei hij:

‘Jullie mogen niemand afpersen en je ook niet laten omkopen, neem genoeg met je soldij.’

¹⁵ Het volk was vol verwachting, en allen vroegen zich af of Johannes misschien de messias was, ¹⁶ maar Johannes zei tegen hen: ‘Ik doop jullie met water, maar er komt iemand die machtiger is dan ik; ik ben het zelfs niet waard om de riemen van zijn sandalen los te maken. Hij zal jullie dopen met de heilige Geest en met vuur; ¹⁷ Hij houdt de wan in zijn hand om zijn dorsvloer te reinigen, het graan zal Hij bijeenbrengen in zijn schuur en het kaf in onblusbaar vuur verbranden.’

¹⁸ Op deze en andere wijze spoorde hij het volk aan en verkondigde hij hun het goede nieuws. ¹⁹ Maar de tetrarch Herodes, die door Johannes was terechtgewezen in verband met Herodias, de vrouw van zijn broer, en vanwege al zijn andere wandaden, ²⁰ voegde aan alle slechte dingen die hij had gedaan nog toe dat hij Johannes opsloot in de gevangenis.

²¹ Heel het volk liet zich dopen, en toen ook Jezus was gedoopt en Hij aan het bidden was, werd de hemel geopend

3:7 Mat. 23:33 3:8 Joh. 8:33 3:9 Mat. 7:19 3:12 Luc. 7:29 3:15-16 Hand. 13:24-25 3:16 Hand. 1:5; 11:16 3:19-20 Mat. 4:12; 14:3-4; Marc. 6:17-18 3:21-22 Mat. 3:13-17; Marc. 1:9-11; Joh. 1:32-34

2. De heilige Geest en Jezus

LUCAS 3:15-22

Waar en hoe zien we de Geest in het leven van Jezus? Dat begint al voor zijn geboorte. Maria krijgt te horen dat ze zwanger zal worden terwijl ze nog niet getrouwd is. Op haar vraag hoe dat precies zal gaan, krijgt ze te horen dat ze zwanger zal worden door de heilige Geest. Hoe dat biologisch in elkaar zit, daar geeft de tekst geen antwoord op. Wat vooral belangrijk is, is dat Jezus vanaf het eerste begin door God gewild en met Hem verbonden is. Daarna gaat Maria naar Elisabet, de aanstaande moeder van Johannes de Doper. Elisabet is vol vreugde omdat de moeder van haar Heer bij haar op bezoek komt. Die vreugde komt door de Geest van God (Lucas 1:39-45).

Als Jezus volwassen is, wordt Hij gedoopt. Het is de start van de periode waarin Jezus in het openbaar laat zien wie Hij is. Bij die doop komt de heilige Geest als een duif op Hem (Lucas 3:21-22). Het is nog eens een extra bevestiging dat Jezus door God is gestuurd. Het is de Geest van God die op belangrijke momenten de leiding heeft als Jezus zijn opdracht gaat uitvoeren.

- ▶ Jezus was vol van de Geest van God. Wat betekent dat volgens jou?
- ▶ Ben jij dat ook?

Als God goed is, waarom is er dan zoveel kwaad?

Achter deze vraag gaan meer vragen schuil, zoals: waarom gebeuren er zoveel nare dingen in de wereld? Waarom doet God niets aan het lijden? Misschien stel jij deze vraag in verband met dingen die jou zijn overkomen. Misschien stel je de vraag als je het nieuws leest en de ellende in andere landen ziet.

‘Als God goed is ...’ Dat Hij goed is en volmaakt wordt duidelijk verkondigd in de hele Bijbel. In Psalm 106:1-2 lees je bijvoorbeeld: ‘Loof de HEER, want Hij is goed, eeuwig duurt zijn trouw. Wie kan zijn machtige daden verwoorden, wie de roem van de HEER laten klinken?’

Nadat God de wereld had gemaakt, was deze ook goed, perfect zelfs. Aan het einde van zijn scheppingswerk staat dat God ernaar keek en zag: ‘Het was zeer goed’ (Genesis 1:31). Geen vuiltje aan de lucht, geen dood, geen kwaad in de wereld. En aan het eind van de Bijbel, in Openbaring 21:1-4, lees je dat het ooit weer zo zal zijn. Dan zal God een ‘nieuwe hemel en een nieuwe aarde’ scheppen. ‘Er zal geen dood meer zijn, geen rouw, geen jammerklacht, geen pijn, want wat er eerst was is voorbij’ (vers 4). Bij deze laatste zin kun je denken aan alle nare dingen, al het kwaad in de wereld – dat zal weg zijn. Je kunt het je zelfs niet meer herinneren.

De oorzaak van het kwaad

Helaas, tussen het begin en het einde van de Bijbel is er inderdaad veel kwaad in de wereld gekomen, ook vandaag de dag zien we dat.

De Bijbel wijst de oorzaak daarvan aan en is er heel eerlijk over. De mensen wilden niet naar God luisteren. Zij deden niet wat Hij van hen vroeg. Hij wilde dat ze in harmonie en liefde met Hem en met elkaar zouden leven. Maar Genesis 3 vertelt dat Adam en Eva God ongehoorzaam zijn, en Genesis 4 beschrijft de eerste moord, van de ene broer op de andere. Sindsdien doen alle mensen kwaad. Zelfs de schepping lijdt daaronder. De aarde wordt uitgebuit. Er vinden rampen plaats die voor een deel veroorzaakt worden door hoe mensen met de aarde zijn omgegaan.

Wat lezen we in de Bijbel over Gods reactie op wat mensen verkeerd doen? In het Oude Testament stuurt Hij mensen die wél van Hem houden, om de anderen te waarschuwen dat ze op de verkeerde weg zijn. Zulke mensen waren bijvoorbeeld de profeten. Ook gaf God de tempel, waar de mensen een offer konden brengen om goed te maken wat ze fout hadden gedaan.

Maar mensen zijn eigenwijs en stellen vaak zichzelf centraal in plaats van God. Jaloersheid, oneerlijk rijk willen worden, anderen haten, alleen maar aan jezelf denken – al deze dingen komen voor in de Bijbel. Hierin herkennen we veel van wat er in onze wereld verkeerd gaat.

Gods oplossing

Ondanks dat wij er zo'n puinhoop van maken, besloot God het uiterste te geven: Hij kwam via zijn Zoon Jezus naar de wereld. Hij stierf voor onze zonden, we hoeven geen offers meer te brengen. En God maakt je vanbinnen nieuw als je op Hem vertrouwt. Dan leef je anders en wil je graag doen wat God van je vraagt: Hem liefhebben en ook de andere mensen, net als jezelf.

In een wereld vol kwaad kwam Jezus als het licht van de wereld. Hij zei: 'Ik ben het licht voor de wereld. Wie Mij volgt loopt nooit meer in de duisternis, maar heeft licht dat leven geeft' (Johannes 8:12). Jouw leven wordt dan een lichtpuntje in deze donkere wereld vol onrecht. Dat lees je in Matteüs 5:14-16.

Gelukkig zijn er veel voorbeelden van christenen die licht verspreiden in deze wereld. Al lang geleden begonnen christenen met het zorgen voor zieken. Ook vandaag helpen volgelingen van Jezus mensen die bijvoorbeeld dakloos of verslaafd zijn, of die slachtoffer zijn geworden van natuurrampen. Zij laten in hun woorden en daden de liefde van God zien, ook in situaties die hopeloos lijken.

Er gaat nog veel mis in de wereld, maar God roept steeds weer mensen op om hun manier van leven te veranderen. Om Hem en elkaar lief te hebben. En we kijken uit naar de tijd dat alle kwaad voorbij zal zijn.

Om over na te denken

► <i>Bij welke situaties vraag jij je af waarom God er niets aan doet? Zou je die eens in gebed aan Hem kunnen voorleggen – niet voor een oplossing, maar om de situatie vanuit Gods perspectief te zien?</i>	► <i>Welke kleine of grote stappen kun jij zetten tegen het kwaad op deze wereld? Wat zou je hiervoor moeten doen – of juist laten? Wat voor hulp zou je hiervoor aan God willen vragen?</i>